

Al treilea val

Alvin Toffler

Ultima lucrare a lui Alvin Toffler, “Al treilea val”, cunoscuta prin atributele ei de a fi incitanta, chiar socanta, a castigat popularitatea mondiala. Ea a fost editata in peste 1,5 milioane de exemplare si tradusa in 16 tari.

Cartea a necesitat o vasta documentatie, la elaborarea ei contribuind lecturi indelungate ale revistelor de specialitate, rapoarte, ziare, documente, monografiile din numeroase tari, alaturi de interviuri ale “pionierilor” schimbarii dintr-o gama larga de domenii. Nu au lipsit, dupa cum insusi autorul afirma, calatoriile, experientele personale.

Aceasta carte imparte civilizatia in numai trei faze – faza agricola a Primului Val, faza industrială a celui de Al Doilea Val, locul central ocupandu-l in schimbarea contemporana, aflata in zorii unei noi civilizatii, deseori personificata de Toffler – civilizatia celui de Al Treilea Val.

Termenul “val” este aici metaforic, el referindu-se la impactul social al unor “torente” de schimbare ce ne perturba vietile, aceste ciocniri de valuri ducand la disparitia civilizatiei industriale si aparitia civilizatiei informationale.

Aceasta noua civilizatie este atat de revolutionara – spune Toffler – incat sfideaza vechile moduri de gandire, vechile formule, dogme si ideologii, intrucat acestea nu mai corespund realitatilor. “Nu putem inghesui lumea embrionara de maine in spatiile tihnite de ieri. Nici atitudinile sau starile de spirit conventionale nu mai sunt potrivite”. Aceasta este marea incercare al lui Alvin Toffler.

In capitolul “Mausoleul politic”, Toffler subliniaza mesajul politic al celui de Al Treilea Val – necesitatea confruntarii cu o revolutie politica, in urma careia civilizatia celui de Al treilea Val sa beneficieze de noi instrumente politice de adoptare si aplicare a deciziilor, intrucat structurile politice de tipul celui de al Doilea Val sunt perimate si pe punctul de a fi transformate.

In subcapitolul “Gaura neagra”, Toffler, referindu-se la criza energetica din anii ’70, critica neputinta mecanismului politic al S.U.A., blocajul decizional cu privire la chestiunile de importanta vitala pentru societate, aratand ca tehnologia politica a celui de Al Doilea Val “scartaie”, nefiind vorba de criza unui guvern sau a altuia, ci de o profunda criza a democratiei reprezentative in toate formele ei.

Incapacitatea crescanda dae a lua decizii competente la momentul oportun modifica radical raporturile dintre putere si societate. Astfel, partidele politice isi pierd puterea de atractie, scade participarea la vot, cetatenii exprimandu-si fata de conducatorii politici dezgustul si disprețul, drept pentru care, sistemul politic, fiind el insusi dereglat, nu mai poate indeplini rolul de stabilizator intr-o societate dinamica, cuprinsa de schimbari.

“Gaura neagra” in societate este un tot mai mare vid al puterii, inregistrat in toate tarile celui de Al treilea Val al schimbarii.

Asistand la “falimentul” celor care ne conduc si observand politicienii impletindu-se “nauci” in fata problemelor generate de inaintarea celui de Al Treilea Val, pana si oamenii cel mai bine intentionati incep sa doreasca un conducator dinamic, dominator. Aceasta revendicare a unei conduceri mai ferme coincide cu aparitia unor grupuri autoritare care urmaresc profituri din destramarea guvernamentului reprezentativ.

Se pleaca astfel de la trei idei gresite, dintre care, prima este mitul eficacitatii regimurilor autoritare. Insa conducerea autoritara si chiar totalitarismul au prea putin de-a face cu eficienta, relevanta fiind in acest sens , ineficienta Germaniei naziste in multe privinte, chiar daca a actionat cu eficienta in omorarea “nearienilor”. Comparand Germania nazista cu Marea Britanie, in privinta organizarii pentru razboi, Toffler demonstreaza ca “ideea ca cel de-al treilea Reich a fost un exemplu de eficienta militara sau industriala este un mit caraghios”.

Cea de-a doua idee pe care se bazeaza cei ce pledeaza pentru o conducere de mana forte este supozitia tacita ca un stil de conducere care a dat rezultate in trecut va da rezultate si in prezent sau in viitor, insa in civilizatii diferite este nevoie de calitati de conducator foarte diferite, intrucat ceea ce azi se demonstreaza a fi virtute, maine se poate dovedi a fi nevolnicie, “slabiciune dezastruoasa”.

Cea de-a treia idee comporta un viciu si mai grav, in sensul ca se simte nevoia unui Mesia politic, care sa ne salveze de la dezastru, idee ce porneste de la premisa ca miezul problemei ar fi personalitatea conducatorului.

Toffler sustine insa ca, daca am avea in posturile de conducere chiar “sfinti, genii si eroi, tot nu ne-ar ocoli criza agonica a guvernarii reprezentative, adica a tehnologiei politice din era celui de Al Doilea Val.

El lasa loc ideii ca liderii de maine s-ar putea sa aiba de-a face cu o societate mult mai descentralizata si mai participativa, o societate mai diversificata decat cea actuala.

Se pune problema ca, daca totul s-ar rezuma la alegerea “celui mai bun conducator”, solutia s-ar gasi in cadrul sistemelor politice existente. Insa, in conditiile desuetudinii structurilor politice si guvernamentale actuale, conducatorii – chiar si “cei mai buni” – se dovedesc neputinciosi, intrucat institutiile prin intermediul carora trebuie sa actioneze sunt perimate.

Unul din motivele desuetudinii structurilor politice este interdependenta la nivel mondial a guvernelor nationale, ale caror decizii pot declansa repercusiuni costisitoare si primejdioase, atat la nivel local, cat si la nivel planetar, insasi scara la care se exercita guvernarea si chiar modul in care este distribuita autoritatea decizionala fiind flagrant inadecvate lumii contemporane.

Anacronismul structurilor politice se reflecta si in tendinta de a delimita net activitatile diverselor ministere sau departamente din cadrul guvernelor ceea ce duce inevitabil la confuzie si dezastru, generandu-se efecte contradictorii care se anihileaza reciproc.

Un asemenea mod de abordare a realitatii, caracteristic celui de Al Doilea Val, nu va permite nici unui guvern, oricat de centralizat si autoritar, sa rezolve problema integrarii activitatii acestor unitati, in virtutea intelegerii stransei impletiri a diferitelor domenii, care se interconditioneaza reciproc (energia afecteaza economia, de pilda) si ca urmare, orice incercare a unui guvern de a rezolva o problema ar genera o noua

problema, deseori mai grava decat cea initiala, rezultatul nefiind insa decat aparitia unui nou rand de filtre si filiere, care incalcesc hatisul birocratic prin care trebuie sa treaca deciziile, adica o si mai mare complicare a labirintului birocratic.

Guvernele si institutiile parlamentare ale celui de Al Doilea Val au fost concepute pentru adoptarea deciziilor fara graba, fondatorii lor neprevazand viteza cu care aveau sa evolueze evenimentele. Astazi, schimbarea sociala se accelereaza, sporind presiunile carora trebuie sa le faca fata cei ce adopta deciziile politice si intensificand totodata actualul declin politic si guvernamental.

Institutiile politice, proprii celui de Al Doilea Val, nu permit elaborarea unor decizii intaligente cu promptitudinea pe care o impun evenimentele, in conditiile accelerarii generale a schimbarii, iar in acest ritm frenetic, deciziile ori vin cu intarziere, ori lasa loc indeciziei, ceea ce face ca structurile politice actuale sa fie perimate, indiferent de ideologiile de partid si de conducatori.

Daca Al Doilea Val a generat o societate de masa, Al Treilea Val ne demasifica, lasand loc unui nivel mai mare de diversitate si complexitate.

Acest proces revolutionar, asimilat evolutiei societatii, ne ajuta la explicarea unui fenomen politic cunoscut de toata lumea – destramarea consensului.

Organizatiile de masa nationale intampina dificultati in a-si pastra coeziunea, concomitent cu proliferarea unor puternice grupuri disidente, interesele acestora fiind foarte diversificate, atat la nivel national, cat si la nivel local, incat politicienii si inaltii functionari din aparatul de stat nu le pot urmari.

Se inregistreaza nu numai faramitarea electoratului, dar si o necontenita perindare a grupurilor disidente, tot mai efemere, aceste schimbari facand sa devina tot mai desuete si ideile despre coalitiile politice, aliante sau fronturi unite.

Demasificarea vietii politice reflecta tendintele conflictuale din domeniul tehnologiei, al productiei, comunicatiilor si culturii, ceea ce reduce si mai mult capacitatea oamenilor politici de a adopta decizii de importanta vitala ei fiind obisnuiti sa manevreze cu un electorat format din cateva blocuri bine delimitate si organizate.

Situatia difera insa de la tara la tara. Ceea ce nu difera este provocarea revolutionara a celui de Al Treilea Val, fata de institutiile perimate ale celui de Al Doilea Val, care sunt prea lente pentru a putea merge in pas cu schimbarile si prea nediferentiate pentru a putea face fata gradului actual de diversitate sociala si politica. N-ar fi suficiente simple remanieri ale regulilor pentru a schimba situatia, fiind in joc postulatul fundamental al teoriei politice ale celui de Al Doilea Val: conceptul de reprezentare.

Desi sistemele noastre se bazeaza teoretic pe principiul majoritatii, cresterea diversitatii duce la imposibilitatea formarii unei majoritati, chiar si in problemele de importanta cruciala pentru supravietuire.

Aceasta destramare a consensului arata ca tot mai multe guverne sunt guverne minoritare, bazate pe coalitii flotante si precare. Diversitatea electoratului este atat de mare, incat “reprezentantii” alesi nu pot pretinde cu indreptatire de a fi mandatarii unui consens. Ei nu pot reprezenta vointa generala, pentru simplul motiv ca asa ceva nu exista. Astfel, democratia reprezentativa este pusa sub semnul intrebarii.

Incompetenta deciziilor politice si guvernamentale de astazi se explica prin faptul ca trebuie adoptate prea multe decizii, intr-un timp prea scurt, asupra prea multor probleme, institutiile noastre fiind zguduite de o implozie decizionala. Pentru ca se lucreaza cu o tehnologie politica invecchita, capacitatea decizionala la nivel

guvernamental se deterioreaza. Mai mult, un sistem politic trebuie sa fie capabil nu numai de a elabora decizii, ci si de a le aplica.

Sistemele noastre politice, asa-zis “contemporane” sunt copii ale modelelor inventate inainte de nasterea marii industrii, ele fiind concepute dinainte de Marx, de Darwin, de Freud si de Einstein.

Prin urmare, cea mai importanta problema politica cu care se confrunta contemporaneitatea este senilitatea celor mai fundamentale institutii politice si guvernamentale dar si a principiilor incesi pe baza carora au fost intemeiate.

Capitolul “Democratia secolului XXI” debuteaza cu o epistola imaginara adresata parintilor fondatori ai Constitutiei Statelor Unite si in special lui Jefferson, carora Toffler le multumeste pentru contributia adusa la crearea sistemului actual, sistem care i-a oferit posibilitatea de a trai o jumatate de secol ca cetatean american, sub o domnie a legilor si nu a oamenilor.

Mesajul lui Toffler este ca intocmai ca si revolutionarii defuncti, care au inteles necesitatea reconsiderarii Constitutiei Statelor Unite in vederea largirii Declaratiei Drepturilor si care au contribuit al crearea unei structuri de guvernament, capabila sa adopte decizii inteligente, democratice pentru a supravietui intr-o lume noua, generatia actuala are ca principala sarcina politica, renuntarea la cliseele proprii erei industriale si edificarea unor noi structuri de guvernare, prin considerarea a trei principii – cheie: principiul “puterii minoritatilor”, principiul “democratiei semidirecte” si principiul “impartirii deciziei”.

Principiul puterii minoritatilor porneste de la premisa ca regula majoritatii – fundamentul legitim al erei celui de Al Doilea Val- devine din ce in ce mai desueta. Regula majoritatii a avut o semnificatie umana si eliberatoare pe parcursul erei industriale, dar ea isi pastreaza si acum aceasta semnificatie in tarile aflate in curs de industrializare. Principiul majoritatii a insemnat intotdeauna o sansa in plus pentru cei saraci, fiindca ei erau majoritatea. Azi insa, suntem martorii unei coticuri istorice, cei saraci nefiind neaparat si cei mai numerosi. Ei au devenit in multe tari o minoritate si vor ramane, daca nu va interveni vreun holocaust economic.

Toffler critica pozitia ideologilor celui de Al Doilea Val, care se plang de destramarea societatii de masa si care, in loc sa vada in aceasta diversitate sporita un teren fertil pentru dezvoltarea umana, o ataca, numind-o “fragmentare” sau “balcanizare”.

Se desprinde astfel ideea ca ar trebui sa acceptam diversitatea si sa schimbam institutiile politice mostenite de la Al Doilea Val, ceea ce ar duce la evolutie sociala si al democratia bazata pe minoritati a secolului al XXI-lea. Absenta institutiilor politice adecvate este cea care exacerbeaza astazi, in mod inutil, conflictul dintre minoritati, ducandu-l pana la violenta si in consecinta, intrunirea majoritatii devine din ce in ce mai greu de realizat. Astfel, ar trebui sa modernizam intregul sistem si sa intarim rolul diferitelor minoritati, permitandu-le sa formeze majoritati.

Daca politica a fost “pre-majoritara” in timpul Primului Val si “majoritara” in era celui de Al Doilea Val, se presupune ca maine va fi “mini-majoritara” – o fuziune intre principiul majoritati si puterea minoritatilor.

Cel de-al doilea fundament politic al societatii demasificate va trebui sa fie principiul “democratiei semidirecte” ce consta intr-o reducere a dependentei fata de reprezentanti si o crestere corespunzatoare a autoreprezentarii, democratia semidirecta fiind o imbinare a celor doua modalitati de reprezentare.

Acest principiu se prezinta aca o consecinta fireasca a destramarii consensului, a inexistentei unui acord intre alegatori, fapt ce conduce la inutilitatea reprezentantilor, insusi conceptul de reprezentare fiind golit de continut, in conditiile in care foarte putine grupuri sunt reprezentate adecvat.

De altfel, e de notorietate faptul ca legiuitorii au ajuns sa se bizuie in elaborarea legilor pe personalul tehnic si pe experti din afara, Parlamentul nedispunand de un personal de specialitate corespunzator, generandu-se astfel un transfer al puterii dinspre el spre aparatul guvernamental neeligibil.

O receptivitate mai mare a sistemului fata de puterea minoritatilor si crearea posibilitatii de participare mai directa a cetatenilor la propria lor guvernara ar fi deopotriva necesare, nu inasa si suficiente. Cel de-al treilea principiu vital al vietii politice de maine va trebui sa fie “impartirea deciziei”, prin care s-ar urmari desfacerea blocajului decizional si o distribuire adecvata a competentelor in acest domeniu.

Descentralizarea politica este de fapt o pseudodescentralizare si ea nu constituie o chezasie a democratiei, stiut fiind ca, deseori viata politica locala este mai corupta decat cea la nivel national.

Or, nu este posibil ca o societate sa-si descentralizeze activitatea economica, comunicatiile si multe alte procese cruciale, fara a fi silita, mai devreme sau mai tarziu, sa descentralizeze si decizia guvernamentala.

Transferul “in sus” al anumitor decizii ce tin in prezent de preocuparile statului national, nu este o solutie si ca urmare, o insemnata parte a procesului decizional trebuie deplasata dinspre centru in jos, cea ce ar avea ca efect nu numai o reducere a poverii decizionale ce apasa asupra guvernelor nationale, ci si o schimbare fundamentala a structurii elitelor.

Toffler analizeaza astfel, impartirea deciziei ca pe un mijloc de depasire a blocajului politic, asa incat sistemul politic sa poata functiona din nou , adaptandu-l la nevoile civilizatiei care se naste.

Nivelul democratiei intr-o societate depinde de modul in care este distribuita “povara deciziei” pe care aceasta societate o poarta, intrucat pentru a putea functiona, orice societate are nevoie de o anumita cantitate de decizii politice si de o anumita calitate a lor, asa incat se poate spune ca fiecare societate isi are o structura decizionala proprie si unica.

In societatile industriale - ale celui de Al Doilea Val – expansiunea pietei, adancirea diviziunii sociale a muncii si gradul de complexitate a vietii sociale au provocat o implozie decizionala de tipul celei pe care o determina astazi Al Treilea Val si ca urmare, vechile grupuri conducatoare nu au mai avut capacitatea de a decide singure, impunandu-se nevoia de a recruta noi elite si subelite, ceea ce a dus la inventarea unor institutii politice noi. Asadar, ca o consecinta naturala, datorita imploziei decizionale ce copleseste oamenii politici din tarile celui de Al Treilea Val, se impune largirea radicala a participarii politice si revolutionarea institutiilor politice.

In subcapitolul “Marea lupta a zilei de maine”, Alvin Toffler subliniaza existenta in mijlocul nostru a doua mari tabere, hotarul dintre ele nefiind inca net trasat: una, atasata civilizatiei celui de Al Doilea Val, cealalta – celui de Al Treilea Val. Aceasta din urma este constienta de faptul ca cele mai presante probleme ale contemporaneitatii – de la energie, razboi si saracie, pana la degradarea ecologica si a relatiilor de familie – nu mai pot fi rezolvate in cadrul unei civilizatii de tip industrial, intrucat deciziile de importanta

cruciala pentru existenta noastra nu pot fi adoptate in actualul cadru politic. In schimb, aparatorii celui ce Al Doilea Val sustin jocul politic traditional, urmarind perpetuarea institutiilor-cheie ale societatii industriale de masa: familia nucleara, sistemul invatamantului de masa, corporatiile gigant, sindicatul de masa, statul national centralizat si guvernamentul pseudoreprezentativ.

Fortele celui de Al Treilea Val, dimpotriva, actioneaza in directia demasificarii societatii industriale, sustinand democratia minoritatilor si fiind gata sa experimenteze forme ale democratiei mai directe se pronunta pentru o descentralizare a puterii, pentru dezmembrarea birocratiei gigantice si pentru statutul legal al unor structuri familiale, altele decat familia nucleara.

“Cel mai important eveniment politic al epocii noastre” – asa cum caracterizeaza A. Toffler supralupta dintre fortile celui de Al Doilea Val si ale celui de Al treilea Val – va influenta in mod cert viata politica de maine si forma insasi a noii civilizatii.

Asa cum oameni ca Montesquieu , Mill, Madison, aflandu-se la cumpana dintre doua civilizatii, au fost destinati sa creeze si au inventat cea mai mare parte a formelor politice existente, asa si noi “avem menirea de a crea”, cum afirma Toffler in ultimul subcapitol, intrucat unele generatii se nasc pentru a crea, iar altele pentru a mentine o civilizatie.

“Noua ne revine responsabilitatea schimbarii”, sustine Toffler, desi crearea noilor structuri politice corespunzatoare celui de Al Treilea Val nu se va produce printr-o “bulversare unica si decisiva”, ci va dura decenii, aceasta “captivanta” opera de reconstructie urmand s-o incepem “noi si copiii nostri”, inainte ca dezintegrarea sistemelor politice existente sa duca la instalarea tiraniei, iar tranzitia pasnica la democratia secolului XXI sa nu mai fie posibila.